

Lunds Universitet

Historiska institutionen

HISK23

Examinator: Helén Persson

Handledare: Hans Wallengren

Uppsattsseminarium: 2020-06-03

Olgas amerikabrev 1895-1900

En svensk invandrares sociala nätverk,
dess funktion, betydelse och förändring

Niklas Ljungberg

Innehåll

1. INLEDNING	3
1.1 Syfte och frågeställning	3
1.2 Historisk bakgrund	4
1.3 Tidigare forskning om kvinnors utvandring till Nordamerika	5
1.4 Vem var Olga?	7
1.5 Källmaterial	8
1.5.1 Urval av Amerikabrev	8
1.5.2 Övriga källor	9
1.5.3 Undersökningens avgränsningar	10
1.5.4 Källkritiska observationer	10
1.6 Social nätverksteori	10
1.6.1 Bourdieus kapital- och fältbegrepp	11
1.6.2 Aktörerna och nätverksrelationernas innehåll	12
1.6.3 Nätverkets funktion – Utbyte	12
1.6.4 Nätverkets regelverk – inkludering och exkludering genom tillit	13
1.6.5 Nätverkets resurser – Socialt kapital och annat kapital	14
1.7 Metodbeskrivning	14
1.7.1 Nätverksmiljön eller fälten	14
1.7.2 Aktörerna i Olgas nätverk	14
1.7.3 Vad som avhandlades och utbyttes i nätverket	15
2. UNDERSÖKNING OCH ANALYS	16
2.1 Farstorp socken – det svenska fältet	16
2.2 Breven från Quebec, Kanada, maj – september 1895	17
2.3 Breven från Boston, Massachusetts, oktober 1895 – oktober 1896	19
2.4 Breven från Chicago, Illinois, november 1896 – juli 1897	23
2.5 Breven från Kenosha, Wisconsin, augusti 1897 – september 1900	27
2.6 Epilog	32
2.7 Undersökningens resultat och slutsatser	33
2.7.1 Hur Olgas sociala nätverk såg ut i de olika fälten	33
2.7.2 Vad som avhandlades och utbyttes inom nätverket	34
2.7.3 Hur och varför nätverket förändrades	34
2.7.4 Nätverkets klass, genus och etnicitetsaspekter	34
3. AVSLUTANDE DISKUSSION	36
4. LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING	37
4.1 Litteratur	37
4.2 Källförteckning	37

1. INLEDNING

Denna uppsats handlar om Olga, en ung svensk kvinna, som utvandrade till Nordamerika 1895. Den handlar också om de män och kvinnor som ingick i hennes sociala nätverk på båda sidor av Atlanten. Olga reste tillsammans med tre kamrater vilket skulle skänka trygghet under resan och den inledande tiden, men mötet med Amerika skulle inledningsvis inte bli som hon tänkt sig. Även om Olga är uppsatsens huvudperson så är det snarare hennes sociala nätverk som står i centrum för studien.

Det primära källmaterialet är en brevsamling som omfattar ett trettiotal brev som Olga Johnsson skrev hem till sin far i norra Skåne. Brevperioden 1895 - 1900 sammanfaller med en fas i svensk utvandring då andelen utvandrande kvinnor var minst lika stor som männens och invandringen till Amerika i hög grad skedde till urbana områden.¹

I breven omnämner Olga ofta andra personer vars identiteter och roller naturligtvis var välkända för henne och fadern men mycket oklara för en utomstående nutida läsare. I mötet med alla dessa okända namn väcktes mitt intresse för det sociala nätverket och dess funktion.

1.1 Syfte och frågeställning

Uppsatsens syfte är att synliggöra en ung kvinnlig emigrants sociala nätverk såsom det kan utläsas ur hennes brev, att identifiera nätverkets deltagare och undersöka de olika funktioner och betydelse som nätverket hade för såväl Olga som för de mest aktiva deltagarna.

Huvudfrågeställningen kan formuleras som:

- Hur såg Olgas sociala nätverk ut, vem ingick i det, vad avhandlades och utbyttes inom nätverket, hur och i så fall varför förändrades det, och vilken funktion och betydelse kunde det ha för Olga och de närmaste deltagarna?

Forskningsuppgiften blir att studera ett enskilt migrationsfall och de sociala relationer som synliggörs i en begränsad grupp perspektiv, att studera historia inifrån och ut. Jag har valt att använda mig av social nätverksteori för att studera amerikabrev eftersom detta sällan förekommer inom migrationshistorisk forskning, kanske kan undersökningen därför även betraktas som metodprövande. Förhoppningen är att studien på så sätt kan ge ett litet men ändå relevant bidrag till det migrationshistoriska forskningsfältet.

¹Runblom, Harald, "Chicago Compared: Swedes and Other Ethnic Groups in American Cities", *Swedish-American Life in Chicago – Cultural and Urban Aspects of an Immigrant People, 1850-1930*, Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1991, s. 68-73

1.2 Historisk bakgrund

Utvandringsstatistiken visar att 1,25 miljoner svenskar lämnade Sverige mellan 1861 och 1915 varav 217,000 utvandrade inom Europa och drygt 1 miljon utom Europa varav de allra flesta till Nordamerika. Uppdelat efter kön emigrerade fler män än kvinnor. Dock utvandrade fler kvinnor än män till länder inom Europa.²

Utvandringen till Nordamerika kan indelas i faser där en första våg fram till 1870-talet främst skedde från svensk landsbygd till amerikansk landsbygd, ofta i familjegrupper med man, hustru och barn. I en andra våg under 1880-talet nådde emigrationen till Amerika sin kulmen och nu utvandrade alltfler ogifta och yngre människor.³

Historikern Harald Runblom konstaterar att den svenska amerikautvandringen i sin helhet karakteriseras av att landsortens svenskar flyttade till amerikanska städer. Först flyttade man till mindre städer i mellanvästern, därefter till storstäder som Chicago, Minneapolis och Winnipeg, och från ca 1880 även till New York och Boston. Även om de tidiga svenska invandrarna oftast var män så tilltog andelen kvinnor i sådan grad att de 1910 var i majoritet i städerna Chicago, New York och Boston. Kvinnoinvandringen drevs främst av den amerikanska medelklassens stora efterfråga på hembiträden.⁴

Under 1890-talet sjönk den totala emigrationen till Amerika dels för att konjunkturläget blev det omvända och dels för att svenska myndigheter skärpte kraven för män i värnpliktsålder att söka emigrationstillstånd. Under perioden 1890-1900 var andelen kvinnor som gav sig iväg till Nordamerika tidvis i paritet med männens.⁵

Enligt U.S. Census 1900 hade Chicago 144,000 svenskfödda eller barn till dessa boende i staden och var på så vis Sveriges näst största stad i invånarantal.⁶ Chicagos tillväxt drevs av invandring och 1910 var en tredjedel invandrare, efter tyskar och irländare utgjorde svenskarna den största gruppen.⁷ Enligt Runblom samlades Chicago-svenskarna inledningsvis i Swede Town men spreds relativt snart över staden. Man kan, enligt Runblom, egentligen inte tala om

² Ohlander, Ann-Sofie, "Utvandring och självständighet – Några synpunkter på den kvinnliga emigrationen från Sverige", *Kärlek, död och frihet – Historiska uppsatser om människovärde och livsvillkor i Sverige*, Norstedts, Stockholm, 1986, s. 109-110

³ Hedenborg, Susanna och Kvarnström, Lars, *Det svenska samhället – Böndernas och arbetarnas tid*, Studentlitteratur, Lund, 2015, s. 245

⁴ Runblom, 1991, s. 68-73

⁵ Ohlander, 1986, s. 109

⁶ Beijbom, Ulf, *Svenskamerikanskt – Människor och förhållanden i Svensk-Amerika*, Emigrantinstitutets vänner, skriftserie 3, Växjö, 1990, s. 58

⁷ Runblom, 1991, s. 74-75

någon distinkt skandinavisk identitet då svenskar i första hand umgicks med folk från samma hemort eller landskap.⁸

1.3 Tidigare forskning om kvinnors utvandring till Nordamerika

Den amerikanska historikern Joy K. Lintelman frågar sig varför svenska kvinnor valde att emigrera, och varför till Chicago? Vilka möjligheter och hinder mötte kvinnorna i fråga om arbetsutbud, rekreation och social interaktion? Det korta svaret på kvinnornas utvandring är att de i allmänhet var överutnyttjade och underbetalda i Sverige och dessutom gjordes de uppmärksamma på sin situation av vad de såg och hörde av släktingar i Amerika eller tidigare emigrerade kamrater, många av dem redan i Chicago.⁹ Lintelman anser att kvinnornas utvandring kan betraktas som en frigörelsehandling med hänvisning till historikern Ann-Sofie Ohlanders uppsats "Utvandring och självständighet".

Ohlander frågar sig om vi genom en studie av utvandringen kan få kunskaper om kvinnans ställning och situation i det samtida Sverige. Två olika synvinklar intas, den ena om utvandringen som handling, bestämde kvinnan själv, eller hennes man eller far. Den andra om utvandringens mål, det vill säga frågan om vilka förväntningar kvinnan hade och hur de uppfylldes. Studien betraktar perioden 1850-1920 under vilken stora politiska, juridiska och sociala förändringar skedde i Sverige, ändå förblev t.ex. arbetslivet reglerat av tjänstehjónsstadgans patriarkala norm. Könsindelad utvandringsstatistik visar att den kvinnliga andelen av utvandrarerna i början av perioden var betydligt lägre än männens men att från 1890-talet blev skillnaden betydligt mindre och tidvis utvandrade fler kvinnor än män.¹⁰

Ohlander analyserar de 46 intervjuer med kvinnliga utvandrare som genomfördes 1907 inom ramen för den statliga emigrationsutredningen. Skiljelinjen i uppfattning om kvinnors arbetsförhållanden i Sverige var tydlig mellan hemmadöttrar och tjänsteflickor vilken således var en klassfråga. Hemmadöttrarnas biljettköp var oftast hemifrån medan tjänsteflickorna i högre grad finansierat resan från släkt eller vänner i Amerika. Båda grupperna var överens om att tjänst i Sverige var det sämsta, en pigas anseende ansågs lågt. Förhållandena i Amerika ansågs bättre för kvinnor än i Sverige; den relativa förbättringen bör för de kvinnliga

⁸ Runblom, 1991, s. 75-81

⁹ Lintelman, Joy K., "On My Own": Single, Swedish and Female in Turn-of-the-Century Chicago", *Swedish-American Life in Chicago – Cultural and Urban Aspects of an Immigrant People, 1850-1930*, Almqvist & Wiksell, Stockholm, 1991, s. 90-91

¹⁰ Ohlander, 1986, s. 108-121

utvandrarerna ha varit påtagligt större än för männen. Utvandringen för de kvinnor som fick möjlighet var, konkluderar Ohlander, uppenbarligen en frihetshandling.¹¹

Att hembiträdesyrket blev det vanligaste för svenska kvinnor berodde, enligt Lintelman, på en stor efterfråga från amerikanska medelklasshushåll, att arbetet som inneboende löste både inkomst- och bostadsfrågan för nyinflyttade svenskor, att svenskorna kunde lösa arbetsuppgifterna även innan de kunde engelska och dessutom betraktades hushållsarbete som ett socialt accepterat yrke bland svensk-amerikanerna. Andra vanliga yrken var till exempel textilarbetare, tvätterska, städerska och servitris. Arbetstids- och lönevillkoren för dessa yrken överträffade den svenska pigtjänstens.¹²

Många ogifta kvinnor sökte plats som hembiträden och var ofta inneboende hos sina amerikanska arbetsgivare och kom därmed i nära kontakt med språket och kulturen. Dessa hembiträden hade låga omkostnader och betydligt högre lön än svenska pigor. De var lediga på torsdagseftermiddagar och söndagar och umgicks då gärna offentligt. Elegant klädda unga svenska kvinnor blev en del av gatubilden i många amerikanska städer, fenomenet fick ett namn - Swedish Maids.¹³

I historikern Ulf Beijboms essä ”Pigornas förlovade land” undersöks yrkesverksamma svenskors inträde och etablering i Amerika. År 1900 arbetade 62% av USAs 57,000 svenskfödda yrkeskvinnor som hembiträden eller upppasserskor. Inslaget av svenska tjänsteflickor i Chicago och Minneapolis-St. Paul blev så synligt att begreppet ”Swedish maids” myntades. Svenskar och tjänstefolk blev synonymer. Synligheten och dess inverkan på allmänhetens syn på svensk-amerikaner bidrog troligen till att tjänstekvinnornas villkor och uppträdande blev föremål för debatt, först i svenskamerikansk press och senare även i svenska tidningar.¹⁴

Hembiträdena i Chicago förfogade alltså över mer fritid och mer pengar och därtill storstadens utbud för nöjesliv. Lintelman konstaterar att kvinnor var engagerade i både kyrkliga och världsliga föreningar, men också att deras sociala nöjesliv orsakade debatter i den svensk-amerikanska pressen där oro uttrycktes för dåligt leverne och moraliskt förfall.¹⁵ Kvinnornas brev till familj och vänner i Sverige uppmuntrade allt fler kvinnor att emigrera, saknade den svenska tjänsteflickan egna pengar till överfarten var det inte ovanligt att den finansierades av

¹¹ Ohlander, 1986, s. 129-147

¹² Lintelman, 1991, s. 90-97

¹³ Beijbom, 1990, s. 104-106

¹⁴ Ibid, s. 99-136

¹⁵ Lintelman, 1991, s. 95-96

väninnan/hembitrådet i Amerika för att avbetalas under en tid efter ankomsten. De flesta stannade kvar i Amerika och gifte sig vanligen med någon ur sin svenska umgängeskrets.¹⁶ Lintelman anser att de många positiva skildringar som många svenskor lämnat efter sig i brev och dokument förmodligen är representativa även om motsatta erfarenheter troligen inte förmedlades i brev.¹⁷

I en monografi som bygger på den svenska emigranten Mina Andersons memoarer tycker sig Lintelman upptäcka många av de erfarenheter som ensamutvandrande svenska kvinnor gjorde. I sin mikrohistoriska studie använder Lintelman i jämförande syfte utdrag ur kyrkböcker och amerikabrev från andra svenska kvinnor varav just Olga Johnsson, som denna uppsats handlar om, finns representerad.¹⁸ Jag ämnar återkomma till dessa längre fram i undersökningen.

1.4 Vem var Olga?

Genom att studera Farstorps kyrkböcker finner jag följande: År 1874 arbetade 40-åriga amerikänkan Else Kjerstendotter som piga på Rullebacken, en mindre gård i Farstorps socken. Farstorp är en skogs- och lantbruksbygd utanför Hästveda strax norr om Hässleholm i Skåne. Else var mor till en 6-årig dotter och maken hade rest till Amerika strax efter dotterns födelse och aldrig återkommit. Nu var Else gravid igen, och den 18 december 1874 föddes dottern Olga Henrietta, och 29-årige drängen John Andersson tog på sig faderskapet.¹⁹ John fick med tiden arbete vid traktens vattenkvarn och kallade sig kvarnarbetare eller mjölnare. 1891 när Olga Johnsson var 16 år blev Else sjuk och dog, Olga flyttade då in hos John vid Hörröds kvarn.²⁰

In- och utflyttningslängderna upplyser oss om att Amerikautvandringen från Farstorp startade efter nödåren 1866-1867 och nådde sin kulmen i början av 1880-talet men utvandringen fortsatte, i synnerhet bland traktens ungdomar.²¹ Av brevsamlingen framgår att tre syskon från en grannfamilj planerade att resa till Amerika, den äldste sonen Nils, 29, var återkommen efter flera år i USA och skulle nu ledsaga två yngre halvsyskon på resan till Chicago, och Olga, 20, tillfrågades att följa med, vilket hon gärna gjorde. Olga brevväxlade sedan tidigare med en

¹⁶ Beijbom, 1990, s. 106-110

¹⁷ Lintelman, 1991, s. 95-96

¹⁸ Lintelman, Joy K., *I Go to America – Swedish American Women and the Life of Mina Anderson*, Minnesota Historical Press, St. Paul, 2009

¹⁹ Husförhörlängd, Farstorp (L) AI:11 (1888-1895), bild 530 / s. 49

²⁰ Husförhörlängd, Farstorp (L) AI:11 (1888-1895), bild 4200 / s. 416

²¹ In- och utflyttningslängder, Hästveda (L) B:2 (1861-1886), Hästveda (L) B:3 (1887-1894)

jämnårig kamrat, Gustaf, som hade utvandrat till Texas. Nils verkade ha fattat tycke för Olga, ”det är för en orsaks skull som jag frågar Olga efter att följa med till Amerika, annars hade jag icke gjort det”, hade Nils sagt till Olga då de bestämt att resa tillsammans.²²

Sjöresan gick från Köpenhamn via Liverpool till Quebec i Kanada varifrån sällskapet skulle åka tåg till Chicago. Vid gränskontrollen i Quebec vägrades Olga inresa i USA. Den engelsktalande Nils försökte förgäves övertyga gränspoliserna att Olga reste i hans sällskap. Olga blev ensam kvar i Quebec utan att tala språket. Hon fick ändå snart plats som hemhjälp där hon med hjälp av en svensk arbetskamrat ett halvår senare hamnade i Boston där hon arbetade som hembiträde och sömmerska i halvtannat år. Olga höll brevkontakt med fadern John, reskamraterna i Chicago och Gustaf i Texas. När Olga inbjöds av Nils att flytta till Chicago bestämde hon sig för att göra det. I Chicago skedde fyra saker i snabb följd, hon förlovade sig med Nils, tog hembiträdestjänst, gick med i baptistkyrkan och gifte sig med Nils i april 1897. Nils arbetade som byggnadssnickare då arbete fanns, men i sämre tider tog han lantarbete. Senare samma år flyttade paret 80 km norrut till Kenosha, Wisconsin, en stad om ca 10 000 invånare som Nils var förtrogen med. Paret hyrde bostad i Kenosha och i februari 1898 föddes deras första barn vilket både blev komplicerat och sorgligt. De försökte låna pengar till tomt och husbygge av släkt, vänner och bekanta vilket orsakade konflikter på båda sidor av Atlanten. Ändå lyckades de hösten 1899 få sitt hus färdigt för inflyttning. Det sista brevet i samlingen är daterat den 7 september 1900. Det är inte klarlagt varför brevsamlingen avslutas just vid den tidpunkten.

1.5 Källmaterial

1.5.1 Urval av amerikabrev

Inför valet av brevsamling var undersökningens syfte att studera en svensk kvinna som utvandrat under perioden 1890-1910, arbetat som hembiträde i Nordamerika och lämnat efter sig brev eller dagböcker i tillräcklig omfattning för att komma hennes socio-ekonomiska, kulturella och sociala livsbetingelser närmare. Undersökningens primärkälla blev en brevsamling om 33 brev som Olga Johnsson skrev till sin far John Andersson under perioden 1895 till 1900. Brevsamlingen innehåller även ett par brev till Olga medan hon fortfarande bodde i Sverige. Samlingen lämnades till riksarkivet av Olgas yngste halvbror Helge Johnsson 1991 och härrör sannolikt från Johns dödsbo 1928.²³

²² Olgas brev: Brighton, den 18 september 1896, 16:I:19 - 18:I

²³ Nils Johanssons i Hässleholm amerikabrevsamling, följbrev, SE/LLA/31252/E1:16

Materialet består av svartvita fotostatkopior av handskrivna brev och kuvert med adressat och poststämpel. Handskriften är stundom svårtydd, språket är dialektalt och meningarna följer en sorts talspråksström. Stavningen är hemmagjord, punkt och komma utelämnas ofta. Detta stämmer mycket väl överens med de erfarenheter Beijbom gjorde när han studerade de svenska hembiträdenas amerikabrev: ”Trots knapphändiga beskrivningar och valhänta formuleringar utan hänsyn till stavning eller riksmål ger amerikabreven underlag för en bedömning av hur *The Swedish maid* [Beijboms kursivering] såg på sin tillvaro.”²⁴ Som en del av förberedelserna till studien transkriberades breven till Word-format, och för att underlätta läsningen har jag i de brevutdrag som redovisas i mitt undersökningsavsnitt valt att infoga komma-tecken och enstaka punkter utan att markera med hakparentes, likaledes har jag i enstaka fall sett mig tvungen att infoga någon bokstav för att göra texten läsbar.

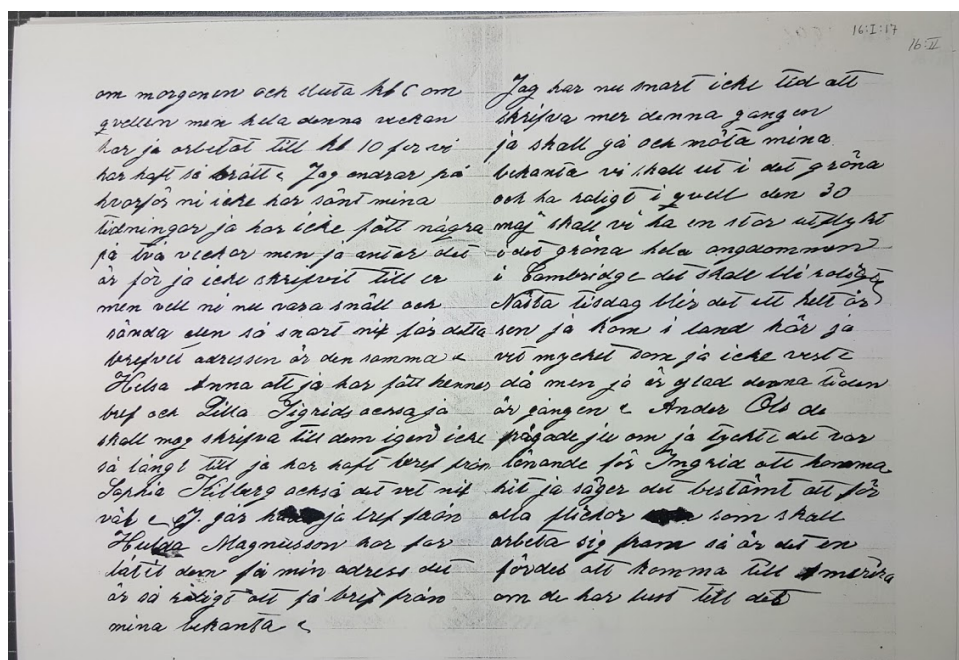

Bild 1. Exempel på brevsida ur samlingen

1.5.2 Övriga källor

Undersökningen bygger på att individer i breven kan identifieras. Detta kan i de flesta fall göras med hjälp av Farstorp sockens husförhårs-, dop-, lysnings- och dödböcker. I vårt fall gäller det dessutom nätverksaktörer i USA framförallt för dem som hade sina rötter i Farstorp socken. Med identifiering menas här inte enbart bevis för en människas existens utan även uppgifter som ger oss möjlighet att skissera släkt- och grannskapsförbindelser. Dessutom kan individer studeras både före, under och efter brevskrivningsperioden 1895-1900. Kyrkböcker

²⁴ Beijbom, 1990, s. 106-107

efter 1900 och Johns bouppteckning från 1928 är exempel på dokument som kan ge möjliga svar till brevväxlingens upphörande. Även svensk-amerikanska kyrkböcker och amerikanska folkräkningar som finns tillgängliga på nätet, tidningars familjesidor, främst *Hessleholms Tidning* och *Kenosha Evening News*, ger uppgifter om förlovningar, dödsrunor, och silverbröllop och ibland information om vem som deltagit och deras samhällsposition.²⁵

1.5.3 Källkritiska observationer

Privata brev från en 20-årig dotter till en 50-årig far kan vara tendentiösa genom att viss information kan ha undanhållits eller tillrättalagts, dels för att hantera patriarkala strukturer, och dels för att vinna fördelar som tjänster eller bistånd från fadern. Brevläsningen kompliceras av enkelriktningen, de allra flesta breven är från Olga till John, endast något enstaka äldre brev är från John till Olga. Den kompliceras än mer av den mängd personer som nämns i breven och som i varierande grad ingår i deras gemensamma sociala nätverk. Varför breven i samlingen plötsligt upphör år 1900 är förvånande och breven innehåller få ledtrådar om orsaken.

1.5.4 Undersökningens avgränsningar

Undersökningens tidsperiod sammanfaller med Olgas brevskrivande, 1895-1900. De övriga källorna bidrar förvisso även med information från tidigare och senare händelser som kan anses relevanta för undersökningen. Jag har valt att begränsa undersökningen till huvudpersonen Olga, och de personer som är viktigast i hennes nätverk, fadern John och maken Nils. Därutöver kommer andra personer ges begränsat utrymme endast i de fall de omnämns i breven och haft en roll av betydelse i Olgas sociala nätverk.

1.6 Social nätverksteori

Olgas brev till sin far påvisar en omfattande interaktion mellan släktingar, vänner och bekanta på båda sidor om Atlanten som inbegriper en rad teman: arbete, pengar, boende, hälsotillstånd, kläder, familjebildning, tidningsprenumerationer, fotografier, religion, lycka och sorg. Det är till detta nätverk av individer, primärt betraktat genom Olgas brevskrivande, som studiens frågor skall ställas.

Jag har i litteratursökningen inte funnit någon historisk undersökning om svenskars amerikautvandring som studerat migranter med hjälp av en uttalad social nätverksteori. Däremot har teorin använts inom annan historisk forskning, till exempel i historikern Johan A. Lundins

²⁵ Se avsnitt 4.2 Källförteckning

avhandling om samhällsutvecklingen av Limhamn mellan 1870 och 1930.²⁶ Sociala relationer som familj, släktskap, och vänskap är centrala för att förstå individen som social aktör. Trots att det är ogörligt att studera alla de oräkneliga nätverk som finns, så kan man genom fallstudier få inblick i aspekter av det sociala livet. Varje socialt nätverk bidrar med ett inifrånperspektiv av det samhälle de verkar i.²⁷

Lundins ovannämnda undersökning av det växande industrisamhället Limhamn innefattar flera samverkande och överlappande nätverk till skillnad från denna uppsats som begränsar sig till det nätverk som synliggörs genom Olgas brevskrivande. Ändå tycker jag att mycket av Lundins valda teoretiska ansats i stort verkar användbar för min undersökning. Ett samhälle kan ses som en grupp individer förenade i ett nätverk av sociala relationer. Genom att studera ett eller flera sådana nätverk kommer vi närmare en förståelse av såväl individerna som det samhälle de utgör en del av.²⁸

Nätverket befinner sig inte i något tomrum utan aktörernas handlingar påverkas av omständigheter som det inte själva valt. Dessa omständigheter kan betraktas som strukturer och kan indelas i materiella, kulturella, ekonomiska och sociala strukturer. Strukturerna kan enligt Lundin också synliggöra ojämlikheter mellan aktörer och därmed avslöja maktförhållanden.²⁹ De sociala nätverken blir således den praktik vari samhällets strukturer reproduceras, omförhandlas och förändras. För att bättre förstå både individens agerande och det samhälle de är en del av bör vi alltså vid studier av den sociala praktikens individuella handlingar vara medvetna om de gränser eller den påverkan som strukturerna dikterar.

1.6.1 Bourdieus kapital- och fältbegrepp

Pierre Bourdieus kapitalbegrepp blir, enligt Lundin, centralt för analysen eftersom de olika kapitalformerna erbjuder ett sätt att kategorisera de olika resurser, faktiska eller potentiella, som mobiliseras i ett nätverk.³⁰ Lundin finner däremot att Bourdieus fältbegrepp inte är tillämpligt för hans undersökning. För att min undersökning ska bli begriplig är det tvärtom så att fältbegreppet hjälper mig att beskriva de olika fält som Olgas nätverk verkar i. Det ena fältet är den sociala miljön i Farstorp som den kvarblivande John och även Olgas reskamraters familj delar, det andra fältet är det svensk-amerikanska fältet i Amerika som kan se anorlunda ut beroende på lokala förutsättningar.

²⁶ Lundin, Johan A., *Näten på Limhamn - Sociala relationer i ett lokalsamhälle 1870-1914*, Sekel Bokförlag, Lund, 2006

²⁷ Ibid, s. 19-20

²⁸ Ibid, s. 9

²⁹ Ibid, s. 36

³⁰ Ibid, s. 21

1.6.2 Aktörerna och nätverksrelationernas innehåll

Historikerna Ylva Hasselberg, Leos Müller och Niklas Stenlås lyfter fram ett alternativt nätverksbegrepp som baseras på de sociala relationernas innehåll snarare än deras form. Författarna önskar göra en tydlig distinktion mellan marknad, nätverk och hierarki. I nätverket karakteriseras relationerna som varaktiga, frivilliga, icke-formaliserade och icke-hierarkiska. Författarnas syfte är att formulera en teori som utgår från det sociala nätverkets innehåll vilket ofta förutsätter ett källmaterial av korrespondensstyp där information om personliga relationer och överväganden i beslutsprocesser framträder. Sålunda förordas en kvalitativ metod för att analysera de individuella aktörernas tänkande, handlande och interna relationer.³¹

Jag anser att den teori och kvalitativa metod som föreslås tycks passa mitt syfte och frågeställning även om jag bör var uppmärksam på eventuellt hierarkiska drag i Olgas relationer med John och Nils som kan vara av patriarkal, genus eller strukturell natur snarare än ett renodlat ömsesidigt beroende. Samtidigt understryker författarna att aktörers inbördes positioner är kopplade till maktresurser och att nätverken i högsta grad är maktförmedlande.³²

En bedömning av de ingående aktörernas olika resurstillgångar eller kapital blir därmed av vikt för att synliggöra deras inbördes positioner inom nätverket, även om deras relationer i ett större perspektiv antas vara horisontella. Min huvudfrågeställning som inbegriper nätverkets funktion och betydelse för aktörerna gör att jag styrs mot en aktörsinriktad analys som fokuserar på relationernas innehåll. En sådan analys utgår från att det sociala nätverket bygger på ömsesidig tillit mellan aktörerna och nätverkets viktigaste funktioner är utbyte, exkludering och inkludering.³³

1.6.3 Nätverkets funktion - Utbyte

Utbyte är den viktigaste funktionen, utan utbytet saknar nätverket mening. De resurser som utbyts är sådant aktörerna värdesätter såsom information, kunskap, tjänster och pengalån. De är dessa som utgör kapital i Bourdieus sociologiska mening. Resurserna kan oftast inte prissättas som på en marknad vilket har fördelen att en typ av resurs kan återgäldas med vilken annan typ som helst så länge båda aktörerna ser utbytet som fördelaktigt.³⁴

³¹ Hasselberg, Ylva, Müller, Leos, Stenlås Niklas, "Åter till historiens nätverk", *Sociala nätverk och fält*, Swedish Science Press, Uppsala, 2002, s. 9-10

³² Ibid, s. 15

³³ Ibid, s. 19-23

³⁴ Ibid, s. 18

Att resurserna saknar prissättning innebär inte att de är lika mycket värda, exempelvis är exklusiv information oftast mer värd än information av allmän karaktär och genom att hållas inom en trång krets förstärker den både nätverkets slutna karaktär och tilliten mellan aktörerna.³⁵ Varje utbyte förutsätter att båda aktörerna har tillit till varandra. Tilliten växer för varje utbyte vilket gör att återgåldande inte behöver ske direkt. På detta sätt reproduceras nätverket och värdet på nätverksrelationen och den ömsesidiga tilliten ökar för varje utbyte. Även gåvor och gengåvor utbytes i en social nätverksrelation. Dessa skapar, bekräftar och reproducerar aktörernas relation och dessutom förstärks den givande aktörens position.³⁶

1.6.4 Nätverkets regelverk: inkludering och exkludering genom tillit

Genom tillit kan människor hantera osäkerheter i tillvaron. ”Allt som inte kan hanteras genom egen kunskap eller vana innebär osäkerhet. [...] Att lita på någon är att sätta den andres välbefinnande före sitt eget och utgå ifrån att den andre gör likadant.”³⁷ Att endast följa sociala normer är otillräckligt för att skapa personlig tillit, för det krävs ett ömsesidigt risk- eller överskotts beteende som gåvoutbytet ovan är exempel på. Båda parterna måste utsätta sig för risken att bli sviken, blir man inte sviken fortgår utbytena och stärker successivt relationen så att riskerna kan bli större och obalanserna bestå över längre tidsperioder. Där tillit utvecklas mellan människor kan sociala nätverk uppstå och tilliten blir också ett mått på nätverksrelationernas styrka och beständighet. Brister tilliten fungerar inte heller nätverksrelationen. Tillit inkluderar därmed människor och brist på tillit exkluderar.³⁸

Det finns en klassaspekt på inklusion och exklusion genom att det ges fler tillfällen och möjligheter till utbyte inom närliggande socialgrupper dels genom att man ofta bor i samma område och/eller arbetar tillsammans och dels för att det blir lättare att finna ömsesidiga nyttigheter att utbyta.³⁹ Här vill jag inflika att det på liknande sätt rimligen borde finnas en etnicitetsaspekt. Det finns även en genusaspekt som sociologer förklarar med en undermedveten attraktion till individer som liknar en själv vilket skulle underlätta förståelse och tillitsskapande i kvinnliga respektive manliga nätverk. I feministisk forskning används begreppet homosocialitet för att förklara reproduktionen av den manliga överordningen.⁴⁰ Samtliga ovanstående teoretiska resonemang utgår således från att ”tillit” utgör grundbeståndsdelen i de sociala nätverkens uppkomst, tillväxt och förändring.

³⁵ Hasselberg, Müller, Stenlås, 2002, s. 21

³⁶ Ibid, s. 19-20

³⁷ Ibid, s. 22

³⁸ Ibid, s. 22-23

³⁹ Ibid, s. 23

⁴⁰ Ibid, s. 45

1.6.5 Nätverkets resurser: socialt kapital och annat kapital

Kapital kan sägas utgöra de resurser eller egenskaper som aktörer kan utbyta med varandra och som därmed värdesätts i ett nätverk. Litteraturen nämner till ett exempel ekonomisk kapital som antingen är tillgång till pengar eller kunskaper om hur pengar kan erhållas genom att låna pengar eller förmåga att finna betalt lönearbete. Kulturellt kapital handlar om färdigheten att kunna fungera i samhället utanför nätverket såsom att tala eller skriva ett främmande språk att förstå eller att kunna använda de sociala koder som samhället förväntar sig. Såväl ekonomiskt som kulturellt kapital kan därmed knytas till den enskilde aktören. En individs sociala kapital kan däremot betraktas som summan av de resurser en enskild aktör kan frambringa genom sina sociala relationer oavsett om det gäller ekonomi, kultur eller att förmedla kontakter. Bourdieu talar även om en aktörs symboliska kapital som kan sägas vara knutet till en aktörs anseende och rykte. En aktör med stort symboliskt kapital utövar därmed inflytande utan att egentligen behöva agera men aktörens närvaro i ett nätverk ger ökat anseende åt nätverkets andra aktörer.⁴¹

1.7 Metodbeskrivning

1.7.1 Nätverksmiljön eller fälten

Nätverksrelationerna som skall undersökas påverkas av och inverkar på olika geografiska omgivningar främst i Farstorp men även på ett begränsat antal platser i Amerika som jag avser beskriva som olika fält. Dessa fält har strukturer och regler som aktörerna inte själva valt som exempelvis sociala, kulturella och ekonomiska förutsättningar. Min första uppgift blir att beskriva Farstorp som fält, delvis genom jämförelse med tidigare forskningresultat.

1.7.2 Aktörerna i Olgas nätverk

Som vi sett i avsnitten "Källmaterial" och "Vem är Olga?" blir Olgas brev till fadern John undersökningens utgångspunkt. Eftersom det är Olga som skriver så blir Johns relation till Olga mindre tydlig men ändå implicit tillgänglig. Olgas relation till individerna hon nämner i breven är personer hon umgås med i Amerika eller brevväxlar med, men även John har oftast en god uppfattning om vem de är och har själv kontakt med deras familjer i Farstorp. Detta gäller även Olgas reskamrat och blivande make, Nils Selin, som därför måste tilldelas en central plats i Olgas nätverk på den amerikanska sidan. Omnämnda personer i Sverige är antingen personer Olga ber John kontakta i något ärende eller mer perifera personer som

⁴¹ Hasselberg, Müller, Stenlås, 2002, s. 26-29

avlägsna släktingar eller gemensamma bekanta. De senare ses inte som permanenta aktörer och blir därför av mindre intresse i undersökningen.

En närmare betraktelse av aktörerna Olga, John och Nils och deras respektive kapital, positioner och klasstillhörighet blir däremot av intresse för undersökningen.

1.7.3 Vad som avhandlades och utbyttes i nätverket

En identifiering av de resursutbyten som sker i nätverket gör det möjligt att specificera de olika typer av kapital som varje aktör bidrar med och möjliggör en bedömning av den tillit som krävs för eller skapas av utbytet. Vilka funktioner och betydelser för aktörerna hade utbytet? Kan specifika klass, genus- eller etnicitetsaspekter upptäckas inom resursutbytet?

För att studera hur och varför Olgas nätverk förändrades avser jag använda brevens kronologi varvid jag följer Olga från Quebec till Boston och därefter till Chicago och Kenosha. Genom att studera brevens innehåll borde observationer kunna göras om vilka deltagare ur den större gruppen som inkluderas respektive exkluderas i nätverket. Brevens frekvens och slutliga upphörande kanske främst avslöjar hur relationen mellan Olga och John utvecklades men borde också kunna ge indikationer på anledningen till förändringar inom utbyte, kapital och tillit inom nätverket.

2. UNDERSÖKNING OCH ANALYS

2.1 Farstorp socken – det svenska fältet

I *Geografiskt-statistiskt handlexikon 1882-1883 öfver Sverige* beskrivs Farstorp som en socken i norra Skåne nående i öster nära fram till södra stambanan vid stationerna Hästveda och Ballingslöv med 1,808 invånare. Det var en kuperad skogstrakt utom i de kala östliga och sydliga delarna med betydlig mosstillgång. Näringarna var jordbruk, skogsbruk och brännvinsbränning. I Farstorps by fanns poststation och garveri. I socknen, som är annex till Hästveda, fanns två skolhus. Socknen sluttade söderut mot Almaån som upptog socknens vattendrag.⁴²

I byaföreningens skrifter kan man läsa om två vattenkvarnar, Gammalstorps mölla och Hörröds kvarn, som båda ligger utmed Fredskogsån endast ca 500 meter från varandra. Gammalstorp har anor från dansktiden och tvister med den yngre Hörrödskvarnen finns dokumenterade i domböcker fram till 1830-talet. Båda kvarnarna erbjöd både sädesmalning och sågning av timmer.⁴³

Bild 2. Hörröds kvarn, fotograferad 2019-08-30

En studie av Farstorp sockens in- och utflyttningslängder mellan 1860 och 1900 visar en växande befolkning fram till 1884, till vilket närheten till södra stambanans station i Hästveda borde ha bidragit. Utvandringen till Nordamerika mellan 1860 och 1900 visar ett vågmönster som överensstämmer med rikets (se tidigare forskning), men andelen utvandrade från Farstorp var större än riksgenomsnittet, totalt utvandrade under perioden 562 personer vilket motsvarade 31%, varav de allra flesta till Nordamerika.⁴⁴

⁴² Rosenberg, C. M., *Geografiskt-statistiskt handlexikon 1882-1883 öfver Sverige*, A.V. Carlson Förlag, Stockholm, 1883, s. 399, <http://runeberg.org/rosenberg/1/0403.html> (2020-04-23)

⁴³ Farstorps Byalags kulturinformation anslagen vid respektive kvarn, fotograferad vid besök 2019-08-30

⁴⁴ In- och utflyttningslängder, Hästveda (L) B:2 (1861-1886), Hästveda (L) B:3 (1887-1894), Farstorp (L) B:2 (1895-1954)

Könsfördelningen uppvisar också ett mönster som liknar riksgenomsnittets: Familjer från 1867-1875, fler män i arbetsför ålder 1876-1889, och relativt könsneutralt 1890-1900.⁴⁵

Den stora andelen utvandrade kan antas ha påverkat sockenbornas syn och förväntningar på de utvandrade och att nyheter om anhöriga och bekantas liv i Amerika därmed varken sågs som något unikt eller ovanligt, utan som något som hörde till vardagen.

Farstorp utgör under hela undersökningsperioden den svenska sidans fält och blir därmed en viktig del av studien. Det är fältet där Olgas far John Andersson opererade, men också Nils Selins mor Bengta Ekström, styvfar August Ekström, och hans hemmavarande halvsyskon, kollektivt i breven ofta kallade ”Augustarna”.⁴⁶

2.2 Breven från Quebec, Kanada, maj – september 1895

Det tog flera dagar efter ankomsten till Quebec, där Olga vägrats inresa till USA och hon skiljts från sitt resällskap som rest vidare till Chicago, innan hon kunnat stilla sig nog för att skriva brev hem till John.

Ja hade knappast tänkt och skrivit det till far, men ja tyckte ändå ja fick lof. Ja har väntat så länge, ja tänkte ja skulle få reda op om ja får resa eller ej, men så tänkte ja far var orolig innan ni fick veta om ja var lyckligt öfver sjön. Nu behöfver inte far tala om detta för någon meniska, att ja stoppades här, icke ens för Olas för får folk reda på det så blir det mycket värre än det egentligen är, utan säg bara att ja skref när vi var komna i land. Här är ingen af mitt sälskap som skrifver det hem, för Selin sade till dem. Han tyckte det var så förarjligt, han vell inte det skall spörjas hem. Så snart ja vet om ja får resa eller ej så skall ja skrifva genast. Säg ingenting så Augusta Bengta får reda på något, för då tycker hon det är förarjligt.⁴⁷

Nils Selin och Olga hade således avtalat om att incidenten inte fick omnämnas till någon, inte ens till Nils egen mor (Augusta Bengta), att Olga inte ville att John nämnde något ”inte ens för Olas” antyder att just Ola och Ola-Bengta var de som stod John och Olga närmast i Farstorp. Att John måste hålla informationen helt för sig själv pekar på att det skulle innebära skvaller och anseendeförlust i Farstorp att nekas inresa till USA, ett tecken på inkompetens för de inblandade. Det är ett rimligt antagande att det i ett litet samhälle som Farstorp blev känt när någon fått brev från Amerika, och att släkt och grannar gärna ville läsa breven. John fick därför troligen gömma undan just det här brevet.

⁴⁵ Ohlander, 1986, s.109-111

⁴⁶ Husförhörslängd: Farstorp AII:1 (1896-1910), bild 560 / s. 44, och bild 4280 / s. 416

⁴⁷ Quebec, den 26 maj 1895, 16:I:5 - 4:I

Olga anger i sitt brev att hon vägrats inresa för att hon inte kunde uppge någon anhörig eller släkting som skulle ta emot henne. Någon sådan bestämmelse går inte att belägga däremot kunde man vägras inresa om man klassades som ”LPC – Likely to become a Public Charge”, eller risk för att ligga samhället till last. Olga hade ingen avtalad mottagaradress och endast 10 dollar med sig enligt rederiets immigrantdeklaration.⁴⁸ Nils Selin lämnade Olga med 15 dollar innan de skiljdes, vilket var mer än hon skulle haft.⁴⁹ Nils gjorde därmed Olga en tillitsskapande tjänst då beloppet motsvarade tre månaders hembiträdeslön. Redan på hotellet fick Olga av en annan svensk tjänsteflicka tips om en plats som hembiträde.⁵⁰ Trots de uppenbara språkproblemen fick Olga platsen men hennes betalning blev också därefter. En dryg vecka senare skrev Olga i nästa brev:

Jag stannar i Quebeck för närvarande, jag har fått plats nu om det bara väll lyckas så jag kan lära och förstå dem men det är mycket svårt, men man får göra så gott man kan. [...] Här får man gå som man vore döf varken hör eller förstår någonting eller kan tala med någon, de förstå mig lika så lite som jag dem. [...] Jag har icke stor betalning, ja har bara 5 dollar den förste månaden, för ja skall ju bara såsom lära och laga mat, men ni kan inte behöfva säga det för någon för det är ju så lite så det är skam och tala om.⁵¹

Olga såg, föga förvånande, det främmande språket som hennes första stora hinder. Hon tyckte inte att lönen som lärling var något att skriva hem om, så hon bad John att inte föra uppgiften vidare till bekanta i Farstorp. Att Olga ber sin far om detta tyder på att lönerna i Amerika var ett ämne det ofta pratades om i hembygden och att jämförelser med andra utvandrare gärna gjordes. Olga var medveten om att lönen hon fick inte motsvarade förväntningarna. Det faktum att hon trots obefintliga kunskaper i engelska fick arbete så snabbt bekräftar den tidigare forskningens observationer om en stor efterfråga på hembiträden.

Olga hade nu påbörjat den period som en del svenskamerikaner kallade ”ekluten”, den första tiden i Amerika präglad av språksvårigheter, osäkerhet om framtiden och återkommande hemlängtan.⁵² På nätverksspråk saknade Olga såväl kulturellt som ekonomiskt kapital i Quebec, och mycket av hennes sociala kapital fanns nu i Chicago.

⁴⁸ The National Archives at Washington, D.C.; Washington, D.C.; *Manifests of Passengers Arriving at St. Albans, VT, District through Canadian Pacific and Atlantic Ports, 1895-1954*; Registergruppsrubrik: *Records of the Immigration and Naturalization Service, 1787 - 2004*; Registergruppsnummer: 85; Serienummer: M1464; Förteckningsnummer: 001

⁴⁹ Quebec, den 26 maj 1895, 16:I:5 - 4:I

⁵⁰ Ibid

⁵¹ Quebec, den 2 juni 1895, 16:I:6- 5:I

⁵² Persson, Johan, *Svensk-Amerikanska studier*, Augustana Book Concern, Rock Island, 1912, s. 41ff

Olga hade betalt biljett till Chicago men blev stoppad vid gränsen och fick hjälp av ”Norske konseln” i Quebec att kräva tillbaka en del av det hon betalt. Olga förvarnade sin far om att hon uppgivit hans adress i ärendet och gav honom instruktioner ifall myndigheterna ställde frågor om vem som betalt biljetten ”säg som sanningen är, jag har fått pengar af far.”⁵³ Om det var fadern som som betalt Olgas biljett så innebär det att John var investerad i Olgas utvandring och att Olga sannolikt förväntades skicka hem pengar för att återgälda gåvan.

Familjen som Olga bodde och hade plats hos hette Ritchie. Det framgår att de hade sommarhus och fyra barn som Olga inte hade till uppgift att passa, men hon skulle diska och städa. Detta bekräftar också tidigare forskningsrön om att det var den amerikanska medelklassen som anställde hembiträderna. Hon arbetade tillsammans med en annan svensk kvinna vid namn Agda. Arbetstiden var mellan halvsju på morgonen och nio på kvällen.⁵⁴

I september 1895 skrev Olga:

Jag får tala om för er att ja skall resa härifrån nu. Ja skall följa med Agda till hennes syster i Bosten. Ja tror icke jag kan komma härifrån på något annat sätt för ja kan ju icke tala så bra ännu så jag kan reda mig och resa, och bara ja kommer från Qubeck och in i staterna, sen är det icke farligt [...] Agdas syster har 12 dollar i månaden der, och det tror hon säkert vi får också, och många svenska är der mot som här, svensk kyrka året om, säger hon ...⁵⁵

Det framgår av Olgas brev att hennes sociala nätverk i Quebec varit mycket begränsat. Olga fick genom sin kontakt med Agda och dennes syster i Boston möjlighet att ta sig in i USA. Hon lockades även av den högre lönen och nöjet att umgås med fler svenskar. Detta var säkert välkomna nyheter för John som nu kunde svara folk i Farstorp att Olga skaffat nytt arbete med god lön och trivs. Han kunde nu med bättre samvete framställa sin dotters utvandringsprojekt som lyckat.

2.3 Breven från Boston, Massachusetts, oktober 1895 – oktober 1896

Cambridgeport är den del av nutida Boston som kanske är mest känt som säte för Harvarduniversitet. ”Jag kan icke säga om det är en stad, det är bygt liksom en stad”, skriver Olga, ”men ja har hört någon säga det är land, sjelva staden heter Bosten, med detta ligger lite ifrån, men här är mycket vackert”⁵⁶ Olga fick börja hos en svensk fru som förmedlade hembiträdestjänster åt unga svenskor, där hon fick arbete och lön tills svenska frun kunde finna plats åt Olga.

⁵³ Quebec, den 2 juni 1895, 16:I:6- 5:II

⁵⁴ Quebec, den 2 juni 1895, 16:I:6- 5:II

⁵⁵ Quebec, den 17 september 1895, 16:I:11- 10:I

⁵⁶ Cambridgeport, den 11 november 1895, 16:I:13-12:I

Wi har det så roligt, här är så många svenskar och vi äro bekanta med många, här är svensk kyrka också, så vi har varit der också, alla äro vänliga och snälla till oss. Agda har plats här lite från så vi träffas var dag och talas vid om allting.⁵⁷

Efter ett par veckor fick Olga plats som inneboende hembiträde hos ”Amerikanare” med ett stort hus. De var fem i familjen och hade dessutom fem inneboende. Olga fick mycket att göra med disk, tvätt och strykning och steg upp klockan fem. Hon var ledig varje torsdags- och söndagseftermiddag men måste vara tillbaka klockan tio. Olgas arbetstider och ledigheter stämmer väl överens med de ovan nämnda resultaten i Beijboms och Lintelmans forskning.

Under sin lediga tid träffade Olga antingen de svenska hembiträderna hemma hos svenska frun, eller så deltog hon i svenska kyrkans sång- eller ungdomsförening, eller så skrev hon brev till reskamraterna i Chicago och släkt och bekanta i Sverige. Olga började skicka hem dollar, hon bad John överlämna de första fem dollarna till Ola och Bengta som tack för allt hon fått inför resan och bad John om att skicka *Hessleholms Tidning* regelbundet till henne. Olga tjänade 12 dollar i månaden men tyckte ändå inte fadern skulle tala om det i Farstorp, hon ansåg således att hon ännu inte nått den lönenivå hon hoppats på.⁵⁸ I de följande breven till John diskuterades Olgas pengar och utlägg. Det kan utläsas att fadern behövde pengar, han fick tydligen inte lön från kvarnarbetet. Olga skrev:

Jag vell sända hem peningar så fort och så många ja kan, men ja får kläda mig ordentligt. Far får icke tänka att ja kläder mig öfverdådigt för det gör ja icke. Ja köpte en hatt för tre doller och en kappa för sex det var billigt men likväl vacker. Kläder äro billigare här än hemma om man räknar kronor och doller lika.⁵⁹

Att Olga tyckte sig kunna räkna ”kronor och dollar lika” kan vara förvånande då växlingskursen var 3:76 kr/dollar.⁶⁰ Det var sannolikt ett retoriskt grepp av Olga som nu ansåg sig tjäna ungefär lika mycket i dollar som hon tidigare tjänat i kronor i avsikt att förekomma Johns väntade motargumentet att hon spenderat 35 kronor på en hatt och kappa. Tjänsteflickornas överdådiga klädsel var ju något som tidigare forskning identifierat som ämne för debatt i samtida press. Det är tydligt att John ansåg sig ha rätt till en del av Olgas inkomster. Han ansåg sig ligga ute med åtminstone de 96 kronor som Olgas Amerikabiljett kostat.⁶¹

⁵⁷ Cambridgeport, den 11 november 1895, 16:I:13-12:I

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Cambridgeport den 27 januari 1896, 16:I:15-14:I

⁶⁰ <https://historia.se/htmldata13/index.html> (2020-05-03)

⁶¹ Liverpool den 7 maj 1895, 16:I:4-3:II

Brevet rörde sig i övrigt om allehanda saker. John undrade t.ex. vad Olga tyckte om den amerikanska maten:

[...] till en början var det mycket besvärligt men man får vänja sig vi allting. De kokar aldrig köttet riktigt utan bara steker det, men blodet rinner af det på talriken, men sen har de så många sorters goda såser, de tycker ja om, men något groft bröd det får man då aldrig. Ja tänker så ofta på Ola Bengte grofva bröd, om ja haft bara en bit så skulle ja gerna gifvet en hel doller för det.⁶²

Den 17 maj 1896 skrev Olga:

Ja arbetar icke i familj nu. Ja syr hos en sömmerska och så bor ja hos den svenska frun och spisar der. Det är så roligt att sy det är ju lite skilnad men icke mycket det är mest det samma som hemma, min lärdom är god att ha, den blir nog till nytta.⁶³

Som sömmerska fick Olga bättre arbetstider, från 8 till 18, men uppger inte vad hon tjänade. I den tidigare forskningen har både Lintelman och Beijbom konstaterat att efter hembiträde var sömmerska de svenska kvinnornas vanligaste sysselsättning i Amerika. Under våren hade Olga fått flera brev från Gustaf Jönsson i Texas som avsåg träffa henne under sommaren. Olga skrev den 22 juli 1896 att de bestämt datum då Gustaf skulle komma, men istället hade hon fått ett brev från honom där han sade sig ha skadat sig och var sjukskriven i två månader. Olga skrev:

Nu vet ja inte om detta är sant eller ej, om far velle säga till faster Else att hon frågade i hans hem, om han har skrivit det hem eller ej, kanske det var bara stygghet af honom, men faster får icke säga det der, att jag vell hon skall taga reda på det [...] jag vet icke hur det är med honom.⁶⁴

Olgas tillit till Gustaf hade avtagit. Hon bad John ta hjälp av sin syster för att undersöka saken hemmavid, dock utan att yppa något om Olgas intresse i ärendet. Här ser vi exempel på hur Olga omsatte sitt sociala kapital för att begära en diskret tjänst i det sociala nätverket. Det krävdes nog ett gott mått av ömsesidig tillit både för att be om och för att utföra tjänsten.

Den 18 september 1896 skrev Olga att hon fått nytt brev och att Gustaf nu var frisk. Olga hade tagit plats i familj igen eftersom tiderna var dåliga och många inom industrin hade blivit arbetslösa. Nu hade Nils Selin börjat skriva till Olga igen:

...han vill äntligen att ja skall komma till Chicago, han vell sända mig biljett bara ja vell komma, och han ställer om plats för mig. Han skrifver han vell

⁶² Cambridgeport den 27 januari 1896, 16:I:15-14:III

⁶³ Cambridgeport den 17 maj 1896, 16:I:17-16:I

⁶⁴ Brighton den 22 juli 1896, 16:I:18-17:II

gera stå mig till tjänst om han kan. Jag vet icke vad han egentligen menar för han säger ju ingenting...⁶⁵

Olga hade i brev till Nils ställt frågan vad han ”egentligen menat” med det han sagt till henne innan avresan från Farstorp.⁶⁶ Nils svarade, enligt Olga, i sitt följande brev att det han ville säga till henne var något ”som ja icke anförtror ett värdelöst papper att bära, men kom hit så kan vi talas vid om saker och ting”. Olga bestämde sig då för att ta tåget till Chicago. Hon skrev ”det var så många med mig vid stationen när jag reste om qvellen, jag lemnade Bosten kl 7.”⁶⁷

Det är uppenbart att Olga funnit sig väl tillrätta i Massachusetts, hon hade provat på olika arbeten och fått bra betalt och hennes engelska hade förbättrats. Hon hade fått många vänner. Olga måste varit nöjd med den position hon uppnått inom det svensk-amerikanska Boston-fältet, hennes sociala, kulturella och ekonomiska kapital var vida större än under den inledande Quebec-tiden.

Joy K. Lintelmans forskning hänvisar på flera ställen till Olgas brev från Quebec och Massachusetts. Lintelman framhåller den sociala frihet som Olga måste upplevt kring Boston:

”Employed in multi-ethnic community towns and cities where anonymity and independence could be found, many young Swedish women attained in immigration a degree of social freedom and experimentation that would have been unimaginable under the eyes of employers, family, and parish officials back in Sweden.”⁶⁸

Om vi i likhet med Lintelman betraktar Olga som en oberoende ung kvinna frigjord från den sociala kontroll som familj, grannar och kyrka utövat i Farstorp och som själv bestämmer över sin lön, vilka hon umgås med och hur hon klär sig så är det kanske inte underligt att John uttryckte en viss oro. Olga skrev:

ni skrifver i ert bref att ja skall använda mina lediga stunder till nytta, det gör ja nog käre fader, jag är icke så yr och vild att ni behöfver vara rädd för det, men jag tager mot eder varning med tacksamhet, det är roligt att höra att ni har en tanke på mig äfven nu och i de utflykter som vi hafva äro mest icke syndiga det är kyrklig tillställning de meste af dem⁶⁹

När Olga jämförde den sociala miljön bland svensk-amerikaner kring Boston med den hon lämnat i Farstorp menade hon att festerna i Boston kanske var fler men mindre syndiga än

⁶⁵ Brighton den 18 september 1896, 16:I:19-18:II

⁶⁶ Se avsnitt 1.4 Vem var Olga?

⁶⁷ Chicago den 6 november 1896, 16:I:20-19:I

⁶⁸ Lintelman, 2009, s. 113

⁶⁹ Brighton den 22 juli 96, 16:I:18 - 17:II

hemma: ”man skulle sällan höra en ed svärjas ibland svenskarne här, det vore en stor skam.”⁷⁰ Vidare kommenterade hon nyheten om att en jämnårig Anna i Farstorp häktats för barnamord med ”jag är så glad att jag är ifrån sådana usla sällskap. Pappa är icke ni glad också att ni slipper att se eder enda dotter sitta innespärрад[?]”⁷¹ Formuleringarna visar både på den lantarbetarklass hon lämnat i Sverige och den bättre klass människor Olga ansåg svenskarna hon umgicks med i Boston tillhöra. Den missförståddes harmsenhet kan också anas i Olgas försvar av sina, enligt fadern, för dyra klädinköp. Genus-, klass- och etnicitetsaspekterna är lätta att se, men gränserna mellan aspekterna är oskarpa.

Det framgår inte i breven varför Olga väljer att lämna Massachusetts där hon ändå hade etablerat ett eget socialt nätverk, och vi har inte tillgång till breven mellan henne och Nils.

I Chicago skulle hon ju delvis få börja om på nytt men kanske kände hon det som en nödvändighet att upprätthålla och därigenom dra nytta av sina reskamraters nätverk.

Kanske hade det blivit ohållbart för henne att underhålla brevromanser med både Nils i Chicago och Gustaf i Texas? Olga skulle snart fylla 22 år, kanske lät hon samhällets tvåsamhetsnorm styra hennes val, och då blev tanken på Nils som make den möjlighet hon inte ville gå miste om.

Även Lintelman kommenterar Olgas val av make:

Olga Johnsson emigrated from Sweden in the 1890's in part because she hoped to marry a young man from her region who was also emigrating. She ultimately ended up having to choose between two potential fiancés – the one she had known back home and another Swedish American who sought her hand. She ultimately chose the hometown boy.⁷²

Lintelman har helt rätt i att Olga valde en pojke från hemorten men tycks omedveten om att hon faktiskt har dubbelt rätt eftersom Olga faktiskt valde mellan två hemortspojkar.

2.4 Breven från Chicago, Illinois, november 1896 – juli 1897

Att Chicago inte bara var en storstad, utan även en svensk storstad finner vi stöd för i tidigare forskning då det år 1900 var hem till 144,000 svenskfödda eller barn till dessa och att staden på så vis även kan betraktas som en av Sveriges största städer.⁷³ Olga anlände med tåg torsdagen 29 oktober 1896 vid 8-tiden på morgonen. Hon hade i förväg angivit ankomsttiden till

⁷⁰ Brighton 22 juli 1896, 16:I:18-17:II

⁷¹ Brighton den 18 september 1896, 16:I:19-18:III

⁷² Lintelman, 2009, s. 143

⁷³ Beijbom, 1990, s.58

Nils, men hon hade inte räknat med antalet möjliga tågstationer att kliva av vid. Ingen mötte henne så Olga fick fråga sig fram till rätt spårvagn för att kunna ta sig till rätt adress. Olga skrev till sin far:

Sedan var vi ute hela eftermiddagen. Vi gick till Kråkeberga Andersa dotter, vad hon heter vet jag icke men här är det Fru Larsson. Hon har kontor så hon ställer om platser för flickor, hon skaffade mig plats, så jag började att arbeta i måndags. [...] de tre dagarna som ja icke arbetade var ja hos en fru som har bott i Hästveda förr i världen. Hon tyckte det var så roligt att träffa en så nära bekant, vi hade mycket att tala om.⁷⁴

Kråkeberga är en av småbyarna i Farstorps socken. Endast timmar efter Olgas ankomst fick hon hembiträdesplats från nästkommande måndag, och däremellan ordnades tillfällig bostad hos en annan dam från Hästveda. Här ser vi exempel på ett fungerande socialt nätverk där alla får ut något av utbytet. Fru Larsson fick sin kommission, damen från Hästveda fick sällskap, en familj fick hemhjälp, Olga fick arbete och dessutom tillgång till ett mycket användbart kvinnligt nätverk, även om hennes position i nätverket inte tillät henne förhöra sig om Fru Larssons förnamn. Mycket annat gick också snabbt i Chicago, i samma brev skriver Olga:

Selin han lever icke så långt ifrån mig, honom ser jag ofta, ja såg honom senast i går. [...] Han har nu sagt vad han menade med det han sade innan vi reste och det är att vi skall lefva tillsammans vår återstående del av vårt lif, vad säger ni om det[?]⁷⁵

Hon hade ändå inte helt släppt tankarna på Gustaf, Olga fortsatte:

tycker ni att jag skall häldre det än Gustaf Jönsson, jag vet vecket ja vell och det är den förra, men kanske ja gör icke rätt mot Gustaf, han blir rent öfvergifven om han får veta det. Han skref en gång till mig att om ja sluta med honom skulle ingen meniska få veta var han blef af, icke ens hans föräldrar fick veta det.⁷⁶

Olga tog här på sig ett ansvar för Gustafs hot om att skada sig själv, hon skulle återkomma till liknande tankar i senare brev till John. En tänkbar förklaring till hennes plötsliga beslut att leva med Nils, kan därför ha varit hennes egen rädsla för att bli lämnad med Gustaf som enda alternativ. Att Gustafs familj i Sverige uppenbarligen ingick i Olgas och Johns sociala nätverk komplicerade situationen ytterligare. Olgas förlorade tillit till Gustaf gjorde ändå att hon önskade honom ut ur sitt nätverk.

Nästa brev från Chicago skrev Olga fem veckor senare lördagen den 12 december 1896, då hade Olga och Nils varit förlovade i en vecka, även om de först tänkt att det skulle ske på

⁷⁴ Chicago den 6 november 1896, 16:I:20-19:I

⁷⁵ Ibid

⁷⁶ Ibid

Olgas 22-årsdag den 18 december, vilket var det datum som stod i ringarna. Olga skrev:

Selin undrar på om ni vell göra honom en tjänst, han vell att ni skall låta sätta det i Hessleholms Tidningen [...] och så sade han att ni skulle icke säga det för någon, hvem som hade låtit sätta in det. Han skall öfverraska dem hemma, han har icke skrefvit det hem ännu. Ni kan bara sätta förlofvade och så våra namn och så Chicago Ill det är allt som behöfs, han sade om ni säger hur mycket det kostar så skall han sända det en annan gång.⁷⁷

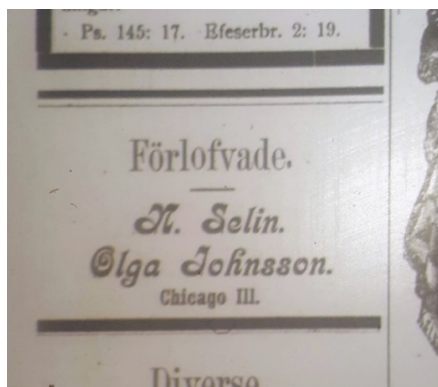

Bild 3. Förlovningsannonsen i Hessleholms Tidning⁷⁸

John ombads här att sätta in en förlovningsannons i lokaltidningen utan att någon annan fick kännedom om saken och ligga ute med pengarna, och John verkade gärna bistå med tjänsten. Händelsen illustrerar aktörernas ömsesidiga tillit, Olga och Nils litade på att John utförde uppdraget under diskretion och John litade på att han blev uppskattad och ekonomiskt tillgodogjord någon gång i framtiden. I samma brev fortsatte Olga:

Selin han är så snäll så ni kan aldrig tänka det, han har aldeles slutat att smaka något starkt, varken bir eller bränvin, det har han slutat med för min skull, jag tyckte inte om det, annars söp han ganska rast, ja har ju aldrig varit van vid det i mitt hem att någon söp, så sade ja att jag tyckte inte om det, så sade han gör du inte det så skall ja sluta, och han spela icke kort häldre⁷⁹

Olga talade här om för sin far att hon bett sin blivande make att sluta dricka alkohol och spela kort med hänvisning till att det inte gjorts i hennes eget hem, det vill säga att John själv avhållit sig från spel och alkohol. Hur det verkligen låg till visste kanske John och Nils bäst själva.

Den 6 februari 1897 skrev Olga entusiastiskt till John och meddelade att hon blivit ”Guds barn”, hon nämnde inte huruvida Nils haft någon roll i frälsningen men det kan noteras att Olgas brev hittills i första hand nämnt kyrkan i sociala sammanhang snarare än i religiösa.⁸⁰ Vi

⁷⁷ Chicago den 12 december 1896, 16:I:21-20:I

⁷⁸ *Hessleholms Tidning*, 1897-01-12, s. 1

⁷⁹ Chicago den 12 december 1896, 16:I:21-20:I

⁸⁰ Chicago den 6 februari 1897, 16:I:22-21:I

vet från senare källor att både Nils och Olga var aktiva inom baptistkyrkan.⁸¹ Brevet fortsätter med en illustration av hur svårt det kan vara att kommunicera i ett nätverk, och speciellt då två halvvar av samma nätverk åtskiljs av ett världshav. Olga skrev:

Men pappa jag har åter fått förargelse för eder skull. Ni hade ju sagt till någon af Augustana att ni skulle väl snart bli i släng (det är ju förstås längesen ni sade det så de vesste inte om det), och sedan hade Bengta skrivit till Hanna och frågat om hon vesste något om det, sen hade Hanna talat om det för Krestin, och sen hon för Nils, så frågade han mig om ja hade skrivit det hem för längesen. Jag tyckte det var så förargligt att de skulle få veta det på så sätt och ja bad ju er att ni inte skulle säga något så de fick veta det förr än han skref det sjelf. Jag blef så ond så ja hade nästan tänkt och inte skriva till eder mer men det kan ja ju inte låta bli häldre, för ja är ju eder enda dotter⁸²

Mitt i upprördheten över att själv framstå som lösmynt sladdertacka beskrev Olga steg för steg hela kedjan av hur något John troligen sagt i förbifarten till någon i Nils familj (Augustana) om att de snart kunde bli släkt. Via brev och personliga frågor gick frågan genom en kedja för att slutligen nå tillbaka till Nils och Olga som frågan ytterst berörde. Händelsen visar hur utbyte av information, i synnerhet känslig information, tycks följa en väg genom nätverket som i första hand styrs av att varje aktör vände sig till den de själva stod närmast eller hade störst tillit till. Rationellt hade ju varit om Augusta-Bengta istället frågat Nils direkt. Olgas ilska berodde kanske också på att hon plötsligt befann sig i en situation där hennes tillit till John hamnat i konflikt med tilliten till Nils. Sex veckor senare skrev Olga och bad John skriva längre brev med lokala nyheter från bygden, trots att Olga trott sig gjort honom arg i sitt förra brev:

vi äro så många från Farstorp socken så vi täfla om hvem som får veta de mästa nyheterna, men kanske far var så ond på mig så det var därför som ni inte skref så mycket, men var snäll och skrif mer en annan gång⁸³

Förutom att tävla om vem som hade mest lokálnyheter ger brevet följande exempel på att svenskar i Chicago höll nära kontakt med nytillkomna invandrare och det gamla lokalsamhället även om det bott länge i Amerika och deras barn blivit amerikaner är följande. Olga skrev:

Fru Larsson hon sänder sin helsning till Kråkeberga Anderssas igen, hon har så brått så hon får aldrig tid att skriva hem och henes barn kan icke tala svenska mycket mindre skriva, Axel Nilsson var där när Mr Larsson dog

⁸¹Archives of the Evangelical Lutheran Church in America; Elk Grove Village, IL, USA; *Swedish American Baptisms, Marriages, Deaths, and Burials*; Församling: *St Paul Lutheran Church*; Nummer för ELCA-film: A236,237; Nummer för SSIRC-film: A236

⁸² Chicago den 6 februari 1897, 16:I:22-21:IVf

⁸³ Chicago den 23 mars 1897, 16:I:24 – 23:III

och flickorna förstode inte vad han talade, hon sade att till sommaren skall hon sända hem pengar så de skall fotografera huset och Anders gobbe sitta på trappen men om det blir af vet jag icke.⁸⁴

Även om det rimligen var så att många utvandrare arbetade och umgicks över etniska gränser så visar brevutdragen att många satte stort värde på nyheter från sitt gamla lokalsamhälle, och att detta kan ses som en förklaring till att det lättare skapades tillit mellan människor som hade gemensamma bekanta, och ur tilliten uppstod de sociala nätverken. Att svenskar i första hand umgicks med folk från samma hemort eller landskap bekräftas även av Harald Runblom i hans ovan refererade forskning om svenska invandrare i Chicago.

I juni 1897 skrev Olga i ett ofullständigt bevarat brev att hon och Nils haft sitt bröllop den 24 april men också att tiderna i Amerika var svåra:

Nils har icke något arbete, här är så förfärligt dåliga tider så om man vell aldrig så gerna kan man icke få något arbete ändå, han gör nog sitt bästa, får han icke arbete snart säger han att vi skall gå ut på landet och arbeta på farm, man får göra hvad man kan i desse dåliga tider⁸⁵

2.5 Breven från Kenosha, Wisconsin, augusti 1897 – september 1900

Då det saknas sidor i det sista Chicago-brevet upplyser det oss inte om varför Olga och Nils under sommaren 1897 flyttade ca 80 km norrut till Kenosha, Wisconsin. Nils hade arbetat där tidigare och hoppades sannolikt få arbete inom lantbruket. Olga nämnde inte huruvida hon själv arbetat efter förlovningen och giftermålet.

Den 12 augusti 1897 skrev Olga:

[...] vi lefver nu en 50 mil från Chicago, detta är en liten stad här, vi lefver i utkanten liksom ute på landet, Gustaf Winberg känner till det för det är här som han var o hans broder Johan lefver här o har en stor handelsbutik vi har träffat honom o hans fru en gång det var den 4 juli svenskarne hade en utflykt i skogen, vi talade om gamla landet mycket, han tyckte det var trefligt att träffa bekanta hemma ifrån...⁸⁶

Winberg återfinns i Farstorps kyrkböcker. Nils far, Christian Celin, var handlare i Farstorp men dog tidigt och modern Bengta gifte om sig med August Ekström, detta förklarar varför Nils Selins efternamn inte var Ekström som hans halvsyskon Hanna, Axel och Agdas.⁸⁷ Hela familjen kallades ändå ”Augusana” efter styvfaderns förnamn. Eftersom Nils hade arbetat i trakten tidigare är det sannolikt att de två Farstorparna Johan och Nils kände varandra. Olgas

⁸⁴ Chicago den 12 februari 1897, 16:I:23-22:If

⁸⁵ Chicago den 4 juni 1897, 16:I:25 – 24:I

⁸⁶ Kenosha den 12 augusti 1897, 16:I:26 – 25:I

⁸⁷ Farstorp (L) AI:10 (1879-1888) bild 38 / s. 34

brev antyder att i den mindre staden Kenosha umgicks svenskar som nationell grupp till skillnad mot i Chicago där mängden svenskar gjorde att umgängena oftare indelades i hemort eller landskap.

Den 22 september 1897 skrev Olga att hon och Nils nyligen besökt byn, Trevor, strax utanför Kenosha där Nils tidigare bott:

Der var så vackert o trefligt och [Nils] var ju bekant med alla, vi stanna der i två nätter, det är så roligt att vara med honom ute der för han är väl känd o blir emottagen väl, och alla äro glada att se honom och på samma gång mig, vi träffade då Axel han var och såg oss i söndags han är stor o grof o stark han arbetar för farmare, Hanna har jag bref från ganska ofta...⁸⁸

Brevet visar att Olgas amerikanska sida av nätverket fortsatt var knutet till reskamraterna från Farstorp, men att även handlaren Johan Winberg gärna inkluderades. Några anglicismer hade börjat smyga sig in i hennes språk som att ”Axel han var och såg oss i söndags”, ett annat exempel är när Olga använde formuleringen att man ”går till Sverige”.

Olga berättade att de planerade köpa en hustomt till nästkommande sommar, men att man inte kunde börja bygga huset förrän tomten var fullt betald, det var först då som tomten kunde belånas så att husbygget kunde komma igång: ”så är det icke mycket [man] kan spara, det är dyrt att lefva o betala hushyra han har haft 10.50 i vecka i sommar, han snickra men det är icke gott att veta hur länge det blir.”⁸⁹ Det går nu längre tid mellan breven, vid jul skrev Olga:

O om vi hade varit så nära så ni kunde kommit till oss om julafton och smakat min gröt o fisk vi skall ha båda delarna, fisken har vi köpt af Johan Winberg så den är riktigt Svensk, vi talade om igår qvell Gamla landet, Nels sade kanske vi skulle börja att spara pengar o så resa hem o köpa ett litet ställe der hemma, o det skulle jag gerna vella om vi komme så hjälpte ni oss väl så mycket ni kunde, ni har ju ingen annan än mig så hade ni ett stöd på gamla dagar annars har ni ju ingen som bryr sig om er eller hjälper er.⁹⁰

Fisken och gröten, eller i förekommande fall avsaknaden av den, är ett återkommande jultema i Olgas brev, därav glädjen och nyttan av att ha tillgång till Winbergs handelsbutik. Ett stråk av saknad, hemlängtan och nostalgi blir synlig, men kanske kan den också tolkas som att Nils och Olgas husdröm i Amerika fortfarande kändes avlägsen. Brevet antyder en betydligt trängre krets av människor och väsentligt lägre tempo än under den hektiska tiden i Chicago.

I brevet förde Olga fram ett önskemål från sin brevbärare till John, ”Näst ni skrifver till mig säg då till skolläraren att om han har ett öres eller två o tre öres frimärke, att han sätter

⁸⁸ Kenosha den 12 augusti 1897, 16:I:26-25:I

⁸⁹ Kenosha den 22 september 1897, 16:I:27-26:I

⁹⁰ Kenosha den 23 december 1897, 16:I:28-27:II

sådana på brevet för brevbäraren han vell ha dem”.⁹¹ Inte bara brevbäraren fångar intresset här utan än mer skolläraren i Farstorp som ombads slicka frimärken. Olgas ord kan inte tolkas som annat än att Johns brev skrevs av byns skollärare på Johns diktamen, även om John troli- gen kunde läsa Olgas brev. Skolläraren skrev då sannolikt även brev åt andra och måste ha blivit mycket välinformerad om folket på orten.

Det dröjde till första maj påföljande år tills Olga skrev nästa brev till John, denna gång hade hon giltigt skäl för dröjsmålet, hennes handstil går inte att känna igen då den ser mycket skakig och darrig ut. Detta är ett långt citat men Olgas egna ord uttrycker det allra bäst:

Jag har varit sjuk i sängen i elfva veckor, ja har kunnat börja att sitta i en gungstol lite nu men blir fort trött, ja kan inte gå ett steg sjelf ännu. Jag fick en liten flicka den 16 februari och sen har jag ligget ända sen. Ja fick så sträng feber några dagar efter och den har hållit vid hela tiden ja bara lefde på medicin och brännvin i många veckor och drack lite mjölk emellanåt [...] Jag hade två doktorer här när flickan föddes de tog henne med instrument så det var ganska svårt för mig. Vår dotter skall heta Ethel eller Esther på Svenska, det är efter min mamma förstår ni väl, Jag tänker många gånger på mamma när jag ligger här och känner hur svårt det är att ligga men jag har inga plågor så som hon hade. En natt var jag ganska svag jag hade 105 graders feber, doktorn trodde säkert att [jag] dog den natten han stannade till kl. 12, stackars Nels han grät hela qvellen men Gud ske lof vant ja det öfver.⁹²

Brevutdraget ovan ger en gripande bild av tre generationers kvinnor på en och samma gång. Olgas mor Else dog 1891 men någon dödsorsak står inte att finna i kyrkböckerna.⁹³ Vi kan konstatera att det trots sociala nätverk finns tillfällen i livet då människan står ensam.

Tvärtemot Nils vilja fortsatte Olga: ”Ni får icke tala om det att ja har en flicka, för Nels säger att han skrifver inte det hem, då sade jag att ja gjorde det inte hellre, men ja tyckte att ja kunde inte låta bli.”⁹⁴ Det är svårt att förklara Nils ovilja att skriva hem om sin nyfödda dotter på annat sätt än att han fortfarande inte vågade hoppas på att både Olga och dottern överlevde, kanske hade läkaren givit Nils oroande besked som Olga besparats. Det måste ändå varit underligt för John att som den ende i Farstorp bära vetskapen om händelserna.

Till nästa brev, den 12 juli 1898, hade Olga fått tillbaka sin handstil. Hon berättar att Hanna Ekström kommit och stannat hos henne i sex veckor, och att Nils nu hade stadigt arbete som snickare och tjänade 13:50 dollar i veckan, vilket ansågs vara bra betalt, men de hade också läkar- och medicinräkningar om 200 dollar att betala. Olgas närmaste omgivning

⁹¹ Kenosha den 23 december 1897, 16:I:28-27:II

⁹² Kenosha den 1 maj 1898, 16:I:29 – 28:I-II

⁹³ Farstorp (L) AI:11 (1888-1895) bild 530 / sid 49

⁹⁴ Kenosha den 1 maj 1898, 16:I:29 – 28:II

med Nils, Hanna, Axel och lillasystern Agda, engagerades för att döpa flickan, med Hanna som gudmor.

Handlanden Johan Winberg levererade varor hem till dem från sin butik och de hade flyttat till ett hus som de delade med en annan svensk familj, huset ägdes av en tredje svensk familj som bodde intill. Olga skrev: ”Jag önskar bara att pappa skulle se min flicka, hon är så rar och ser så förståndig ut fast hon är liten, hon har inte varit riktigt frisk på ett par veckor så hon är inte så tjock o fet som hon har varit”. Olga visste ju inte när hon skrev brevet att flickan bara hade några veckor kvar att leva.

Strax före jul skrev Olga sitt nästa brev, de hade då förlorat sin dotter men om detta nämns ingenting i brevet. Olga och Nils hade återupptagit planerna på att köpa sin tomt för att senare kunna bygga sitt hus. Nils arbetade hela vintern på lantbruk för att kunna spara pengar för ändamålet. Just ämnet pengar var känsligt men ändå något Olga gärna ville hjälpa till med, helst 100 dollar, och hon lade sina ord till John så här:

tycker ni att ni vell hjälpa oss nu så äro vi mycket tacksamma och vi hoppas att vi skall kunna hjälpa er igen om ni behöfver dem. Nu får ni inte nämna något i brefvet till mig om ni skrifver till mig, för [Nils] har sagt till mig att jag får inte nämna det till er fast han har sagt det många gånger, men när allt kommer omkring så tycker han väl det är skam att jag skall tigga af er. Utan skrif till på en lapp särskilt om det till mig, för han brukar alltid att läsa mina bref. [...] nämn ingenting för någon om vad jag skrifvit så de får veta det i Nelsa hem.⁹⁵

Att fråga om ett lån av ekonomiskt kapital i ett socialt nätverk är som synes betydligt svårare än att erbjuda det, framförallt om skammen är större än tilliten. Dessutom visste Olga sannolikt inte om John hade några tillgångar att låna ut. Olgas knep om att bifoga en sidolapp i nästa brev var ju ett finurligt sätt att kringgå öppenheten i brevväxlingar. Hur relationen mellan John och Augustana i Farstorp egentligen utvecklats framkommer i de nästkommande breven.

Olgas följande brev är daterat den 18 april 1899, i brevet framgår inte annat än att Nils fortsatt att arbeta, och att han och Olga lyckats spara ihop tillräckligt med pengar för både tomt och husbygge, ”Nels är nu hemma och har arbete här nu, men lite längre fram skall han börja att bygga på ett litet hus för oss sjelf, om allt går väl och vi får hafva helsan.”⁹⁶

Den 10 september 1899 skrev Olga:

Wi har nu vårt hus färdigt och lefvit här en månad. Nels har gjort allt arbetet sjelf och det har tatt mest hela sommaren. Det är temligen stort, två våningar

⁹⁵ Kenosha den 14 december 1898, 16:I:31-30:II

⁹⁶ Kenosha den 18 april 1899, 16:32-33:I

högt och källare in under der, [...] öfvre våningen har vi inte inrett än heller. Vi har bara så mycket så vi kan lefva sjelf, så vi slipper betala någon hyra, för det tar så mycket och det är nästan som ge bort det tycker jag⁹⁷

Nils och Olga hade uppenbarligen lyckats bygga sitt hus utan att låna pengar av sina respektive familjer, men de var högt belånade ändå, ”vi har öfver 500 dollar skuld”, skrev Olga, och Nils hade fått brev från Augusta Bengta som sade sig veta bättre besked om Johns ekonomi och hon preciserade vad hon tyckte att Olga borde göra åt saken. Olga skrev till John i något ironisk ton att:

[Augusta Bengta] skref att ja kunde gerna skrifva hem till er att ni sände mig 100 doller för ni har 1100 kroner utlånta pengar. Hon tyckte ja var enda barnet och hvem skulle ha dem utan jag efter er, så ja undrade på [om] ni var död eller hon vell att ja skall ärfva er [medan] ni lefver. Hon sade att ja kunde tala om hur mycket sjukdom o hur mycket [Nils] hade kostat på mig liksom ni skulle betala det, men om så är ni har så många pengar, då kan ni gerna sända oss 100 doller, de skulle vara mer än välkomna⁹⁸

Och Olga fortsatte:

[...] men [Nils] släktingar har då inte gjort stor nytta för oss. Han frågade bode Hanna och Axel efter att låna peningar men det var värre än han velat tiggja dem, tyckte jag, för de vesste inte om de skulle våga eller ej. Men kära pappa säg inte detta för någon meniska så de får reda på det till Augustas, för då blir det ännu galet.

Nels skrattade åt brevet och sade att det vore bäst att de taltes vid om det der hemma med pengaaffären.⁹⁹

Det första vi kan konstatera är att om även om det tidigare funnits ett fungerande nätverk på Farstorpsidan så måste relationerna ha försämrats efter ovanstående brevväxling. Det är nog ofta så att en ekonomisk tvist sällan utgör den faktiska orsaken till en dålig relation men att den istället erbjuder ett sätt att uttrycka någon annan underliggande motsättning. Nils attityd att hans mor borde prata direkt med John må vara riktig men den antyder också att tilliten mellan honom och Augusta Bengta var begränsad.

I nästa brev Olga skrev var tonen betydligt lyckligare, Olga skrev den 10 december 1899, ”det första jag vell tala om är att vi har en annan liten dotter nu lika så rar som den förra hon är två veckor i dag hon föddes den 26 nov vi äro båda duktiga jag är redan uppe.”¹⁰⁰

⁹⁷ Kenosha den 10 september 1899 16:I:33 – 32:I

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ Ibid

¹⁰⁰ Kenosha den 10 december 1899 16:I:34-33:I

Brevsamlingens sista brev är daterat i Kenosha den 7 september 1900 och Olga skrev och gratulerade John som snart skulle fylla 55 år, som present skickade hon med ett fotografi på sin nu 10-månader gamla dotter, Olga avslutade: ”Ja kära pappa skrif nu snart igen och låt oss höra hur det är med er helse alla bekanta från oss och särskilt Olas varda helsade från dotter son och dotterdotter Tecknar Olga Selin”¹⁰¹

Brevet är inte särskilt långt trots att det gått nio månader sedan det förra brevet, men tonen i brevet verkar harmonisk, ett fotografi av dottern bifogades och det innehöll inga synbara konflikter. En av undersökningens svåraste frågor blir varför detta brev ligger som sista brev i en annars nästan komplett samling? Troligen skrevs fler brev som av något skäl inte finns med i Johns bevarade brevsamling. En tänkbar anledning till de förkomna breven är att den åldrande John 1901 gifte om sig med den 21-åriga pigan Hanna Andersdotter, som således var 5 år yngre än Olga. Det finns ingenting i breven som antyder att Olga förväntade sig att fadern skulle gifta om sig, tvärtom framstår Olgas syn på fadern som åldrande, gråskäggig och snarare i behov av äldreomsorg.

Som vi sett vittnar breven året innan om en konflikt om pengar mellan Nils familj och John Andersson. Kan det möjligen vara så att Johns förhållande med den unga pigan på något sätt kommit till Augusta-Bengtass kännedom? Att ett omgifte därmed kunde beröva Nils och Olga ett framtida arv efter John? Det är inte otänkbart men det vore ändå osannolikt att ingen av Olgas många brevvänner i så fall skulle känna till samma sak och förmedla det till Olga eller Nils. Brevsamlingens abrupta avslutning låter sig inte förklaras.

2.6 Epilog

Johns nya familj skulle få fem barn. Efter Johns död 1928 omnämns Olga varken i testamente eller bouppteckning.¹⁰² Lantbrukaren John Anderssons och hustrun Hannas gravsten återfinns idag på Farstorps kyrkogård. Olga och Nils stannade i Kenosha, Wisconsin. De fick fem barn utöver den avlidna förstfödda. Olga blev hemmafru och Nils fortsatte arbeta som snickare.¹⁰³ De höll nära kontakt med Nils syskon i Amerika.¹⁰⁴ Hur Olgas kontakter med Sverige såg ut efter 1900 är inte känt. Olga dog 1936 efter en kort tids sjukdom och Nils dog 1939, deras barn och barnbarn blev alla amerikaner.¹⁰⁵

¹⁰¹ Kenosha den 7 september 1900, 16:I:35-34:I

¹⁰² Västra Göinge häradsrätt (L, M) FIIa:155 (1928) bild 5610-5620 / s. 79

¹⁰³ År: 1920; Folkräkningsplats: *Kenosha Ward 3, Kenosha, Wisconsin*; Rulle: *T625_1991*; Sida: 20A; Räkningsdistrikt:: 9

¹⁰⁴ *KENOSHA EVENING NEWS*: Monday APRIL 24, 1922

¹⁰⁵ Ibid: Friday JANUARY 24, 1936 respektive Monday OCTOBER 16, 1939

2.7 Undersökningens resultat och slutsatser

2.7.1 Hur Olgas sociala nätverk såg ut i de olika fälten

Det korta svaret på frågan är att utseendet på Olgas sociala nätverk skiftade beroende på var hon befann sig. Nätverket och vem som ingick i det varierade för varje miljö eller fält som hon verkade i. Beträktat genom hennes brev var hennes far John naturligtvis en ständigt närvarande del i hennes nätverk och Olga efterfrågade tjänster och resurser som John kunde bistå med i och från Farstorphälsan i Sverige. I övrigt var Olgas reskamrater Nils, Hanna och Axel i varierande grad närvarande i Olgas nätverk, i synnerhet under Chicago- och Kenosha-tiden. I Kenosha skulle hennes make Nils bli den aktör som stod henne allra närmast.

Under Olgas första tid, då Olga varken hade kulturellt eller ekonomiskt kapital att tala om var hon beroende av kontakten med sin arbetskamrat Agda, det var genom henne Olga fick möjlighet att resa in i USA vilket styrde henne till Boston-området där Olga knöt flera nya kontakter, den viktigaste av dem var "svenska frun" som ordnade hembiträdesplatser till Olga och erbjöd kost och logi under hennes period som sömmerska. "Svenska fruns" hem fungerade som nav i Olgas sociala nätverk. I Boston aktiverade sig Olga och hennes vänner i den svenska kyrkans aktiviteter som involverade deltagare från hela Sverige.

I Chicago återinträdde Olga i sina reskamraters nätverk, genom Hanna fick hon tillgång till Fru Larssons platsförmedling och efter förlovningen med Nils blev hon även engagerad i baptistkyrkan. Det sociala nätverk som Olga blev aktör i var främst förankrat i en anknytning till Farstorp sannolikt för att den svenska minoritetsgruppen i Chicago var så stor att den tillät nätverksbildningar av lokal natur. Att Nils och senare Olga valde att flytta till Chicago berodde troligen till stor del på att staden erbjöd ett befintligt socialt nätverk bestående av en stor mängd människor från hemorten. De dåliga tiderna som drabbade byggnadssnickaren Nils i högre grad än hembiträdet Olga visar på att det nätverk som Nils hade tillgång till inte kunde hjälpa honom att finna arbete i Chicago. Detta var sannolikt den avgörande omständigheten för deras gemensamma flytt till Kenosha.

Efter flyttningen med Nils till den mindre staden Kenosha krympte deras sociala nätverk. Nils som bott och arbetat i området tidigare sökte sig till det lokala nätverk som han kände sedan tidigare, i första hand verkade det gälla kontakt med andra svenskar. I takt med att Olga och Nils etablerade sig med eget husbyggande i Kenosha så försvagades nyttan av kontakterna med Farstorp och tilliten i relationen mellan deras respektive hem i Farstorp tycks dessutom ha gått förlorad.

2.7.2 Vad som avhandlades och utbyttes inom nätverket

Olga utbytte först och främst information med John, och i många stycken uppdrag av konfidentiell natur, hon bad t.ex. John att undersöka sanningshalten i vad Gustaf skrivit till henne, och bad honom om råd i sina relationer med Nils och Gustaf. John skickade lokala tidningar till Olga och utförde tjänster som att skicka hennes ägodelar med andra i nätverket som reste från Farstorp. Olga och John hade en ekonomisk relation genom att John betalt Olgas biljett som hon hade för avsikt att återbetala, huruvida detta skedde framgår inte av breven. Känslig information som John fått tillgång till men inte hanterade till Olgas belåtenhet skapade emellanåt spänningar i deras relation.

2.7.3 Hur och varför nätverket förändrades

Förutom de förändringar som berodde på lokala förutsättningar runtom i Nordamerika som nämnts ovan så försämrades nätverksrelationen mellan Olga och Farstorp, i synnerhet efter hennes etablering med Nils i Kenosha.

När Nils och Olga var i störst behov av pengar i samband med husbygge och parets höga vårdkostnader i sviterna efter första barnafödelsen uppstod en konflikt mellan John och Nils mor Augusta-Bengta som mycket väl kan ha bidragit till att relationen mellan Kenosha och Farstorp försämrades. Året efter konflikten som i första hand verkar ha förts indirekt och brevledes mellan Augusta-Bengta och Olga, upphör breven från Olga till John. Det är möjligt att Johns omgifte och nya familjebildning med en yngre piga kan ha bidragit till brevens avslutande.

2.7.4 Nätverkets klass-, genus- och etnicitetsaspekter

Farstorp, varifrån utvandringen till Amerika var större än riksgenomsnittet, var trots sin närhet till södra stambanan en avfolkningsbygd där folk levde på jord- och skogsbruk antingen som självförsörjande hemmansägare och torpare eller som drängar och pigor. Olga, enda dotter till änklungen och kvarnarbetaren John, beskriver sin uppväxtmiljö som en landsbygdens underklass. John kunde troligen läsa Olgas brev men anlätade skolläraren för att skriva.

När Olga jämförde sin arbets- och sociala miljö i Amerika längtade hon inte tillbaka. Att Olga tyckte sig kunna räkna kronor och dollar lika antyder att hennes lön i Amerika var minst dubbel så hög som en piglön i Sverige, hon tyckte hon umgicks med bättre folk i Amerika än hon gjort i Farstorp, och hon ekiperade sig därefter. De kvinnliga nätverk som förmedlade arbeten till kvinnor var etablerade och fungerande väl. Att Olga ändå valde att gifta sig och sluta sin tjänst kan troligen förklaras med den normativa strukturen att en ung kvinna borde

gifta sig så snart hon kunde och – om det var ekonomiskt möjligt – samtidigt befria sig från lönearbete.

Undersökningen visar på ett omfattande nätverkande inom den svensk-amerikanska gruppen, och där så var möjligt inom den Farstorp-amerikanska gruppen. Svenska arbetsförmedlarskor ordnade platser till svenska kvinnor och ingen enda icke-svensk förekommer i något av de sociala nätverk som breven åskådliggör om vi undantar den norske konsuln och en norsk präst som Olga tog hjälp av i Kanada.¹⁰⁶ Även om Olga skrev till sin far i Farstorp och det av den anledningen naturligtvis kan ha påverkat brevinnehållet till personer inom Johns bekantskapskrets så förefaller breven i allt väsentligt handla om svenskar i eller från Farstorp.

De framgår inte i breven varför konflikten mellan John och Augustarna om att låna pengar till Olga och Nils främst tycks ha förts mellan Augusta Bengta och Olga, inte mellan Augusta Bengta och John, eller mellan John och Nils. Såvitt jag kan se finns ett par tänkbara anledningar utöver Johns ovannämnda omgifte. Antingen var männen i konflikten inte tillräckligt skrivkunniga för att våga formulera sina argument i skrift, vilket kvinnorna uppenbarligen var, eller så såg kvinnorna hushållsekonomin som sitt ansvarsområde. Eller bröt det kanske mot den rådande genusstrukturen och de sociala koderna om män och kvinnor öppet skulle förhandla om pengar?

¹⁰⁶ Vid tiden var ju Sverige och Norge fortfarande i union med gemensam kung och utrikespolitik.

3. AVSLUTANDE DISKUSSION

Denna undersökning har genom att fokusera på ett socialt nätverk och på de aktörer som haft större eller mindre roller i nätverket sökt synliggöra personliga överväganden, interaktioner, handlingar och upplevelser i den svenska utvandrarhistorien. Genom att kvalitativt analysera brevskriverskan Olgas texter har jag försökt identifiera de aktörer som omgav henne, den varierande grad av tillit som aktörerna visade varandra och det utbyte av resurser som skedde enligt breven. Med denna nätverksteoretiska metod har en bild byggts upp av såväl de olika aktörernas omständigheter som deras livsmiljöer eller fält på båda sidor av atlanten.

Jag tycker att undersökningens resultat ger oss indikationer på likheter och skillnader mellan livsmiljöerna i Farstorp, Boston, Chicago och Kenosha. Den ger oss även en bild av läs- och skrivkunnigheten, en inblick i hur konflikter om information och pengar hanterades och hur och av vem hembiträdesplatser förmedlades. Den ger oss även anledning att reflektera över de strukturer eller normer vi inte själva valt, främst i samband med äktenskapsbeslut, förvärvsarbete och bosättning. Undersökningen har givit mig impulser till vidare forskning som exempelvis hur förekomsten av alla dessa svenska hembiträden påverkade amerikaners syn på svenskar som ett tjänstefolk, huruvida kvinnorna överlag var flitigare och bättre brevskrivare än män, eller hur skrivkunnighet och brevkultur förändrades över tid, eller om det var män eller kvinnor som förhandlade om privata lån och skulder.

Under arbetets gång har jag flera gånger fått tillfälle att reflektera över vad amerikabreven faktiskt är och på vilket sätt de använts av historiker. Den amerikanske historikern H. Arnold Barton anser att breven vittnar om svenska emigranters utbredda skrivkunnighet men menar också att det krävdes en långväga massutvandring som separerade familjer för att de breda folklagren skulle börja fatta pennan och för första gången i historien förmedla en samtida bild av de många människornas tillvaro till eftervärlden.¹⁰⁷

Om vi betraktar breven, inte endast som berättelser om vad som hände utan även som en kvarleva av ett samtal mellan människor så levandegörs också frågor om hur och varför det hände. Den sociala nätverksteorin hjälper oss att fokusera på relationerna mellan människor och synliggör på så vis inte bara samtalet, utan även tankar, resonemang och handlande.

Efter genomförd undersökning tycker jag att den teoretiska metoden fungerat, till och med för en nybörjare som jag, och om uppsatsen betraktas som metodprovande menar jag därför den nått framgång.

¹⁰⁷ Barton, H. Arnold, *Brev från löftets land – Svenskar berättar om Amerika 1840-1914*, Askild & Kärnekull, Stockholm, 1979, s. 14

4. LITTERATUR- OCH KÄLLFÖRTECKNING

4.1 Litteratur

- Anderson, Philip J. & Blanck, Dag, *Swedish-American life in Chicago – Cultural and Urban Aspects of an Immigrant People 1850-1930*, University of Illinois Press, 1992
- Barton, H. Arnold, *Brev från löftets land – Svenskar berättar om Amerika 1840-1914*, Askild&Kärnekull, Stockholm, 1979
- Beijbom, Ulf, *Svenskamerikanskt – Människor och förhållanden i Svensk-Amerika*, Emigrantinstitutets vänner, skriftserie 3, Växjö, 1990,
- Gunneriusson, Håkan (red), *Sociala nätverk och fält*, Swedish Science Press, Uppsala, 2002
- Hedenborg, Susanna och Kvarnström, Lars, *Det svenska samhället – Böndernas och arbetarnas tid*, Studentlitteratur, Lund, 2015
- Kälvemark, Ann-Sofie (red), *Utvandring – Den svenska emigrationen till Amerika i historiskt perspektiv*, Wahlström & Widstrand, Stockholm, 1973
- Lintelman, Joy K., *I go to America – Swedish American women and the life of Mina Andersson*, Minnesota Historical Society Press, 2009
- Lundin, Johan A., *Näten på Limhamn – Sociala relationer i ett lokalsamhälle 1870-1914*, Sekel Bokförlag, Lund, 2006
- Ohlander, Ann-Sofie, ”Utvandring och självständighet – Några synpunkter på den kvinnliga emigrationen från Sverige”, *Kärlek, död och frihet – Historiska uppsatser om människovärde och livsvillkor i Sverige*, Norstedts, Stockholm, 1986, s. 105-148

4.2 Källor

- Nils Johanssons i Hässleholm amerikabrevsamling SE/LLA/31252/E1:16
- In- och utflyttningslängd: Hästveda (L) B:2 (1861-1886)
- ”- Hästveda (L) B:3 (1887-1894)
- ”- Farstorp (L) B:2 (1895-1954)
- Husförhörslängd: Farstorp (L) AI:8 (1861-1870) bild 24 / s. 20
- ”- Farstorp (L) AI:9 (1870-1878) bild 37 / s. 34
- ”- Farstorp (L) AI:11 (1888-1895) bild 530 / sid 49, och bild 4280 / s. 416
- ”- Farstorp (L) AII:1 (1896-1910) bild 4280 / sid 416 och bild 650 / s. 53
- Bouppteckning: Västra Göinge häradsrätt (L, M) FIIa:155 (1928) bild 5610 / sid. 79
- Svenskamerikanska kyrkböcker: Archives of the Evangelical Lutheran Church in America; Elk Grove Village, IL, USA; *Swedish American Baptisms, Marriages, Deaths, and Burials*; Församling: *St Paul Lutheran Church*; Nummer för ELCA-film: A236,237; Nummer för SSIRC-film: A236
- *KENOSHA EVENING NEWS*: Monday APRIL 24, 1922, PAGE 7
[https://www.newspapers.com/clip/43185258/nels_and_olga_selin_silver_anniversary/\(2020-05-03\)](https://www.newspapers.com/clip/43185258/nels_and_olga_selin_silver_anniversary/(2020-05-03))

- *KENOSHA EVENING NEWS*: Friday JANUARY 24, 1936, PAGE 7
https://www.newspapers.com/clip/43185424/obituary_for_o_selin_aged_61/ (2020-05-03)
- *KENSOSHA EVENING NEWS*, Monday OCTOBER 16, 1939, PAGE 7
https://www.newspapers.com/clip/43185449/obituary_for_nels_h_selin_aged_74/ (2020-05-03)
- The National Archives at Washington, D.C.; Washington, D.C.; *Manifests of Passengers Arriving at St. Albans, VT, District through Canadian Pacific and Atlantic Ports, 1895-1954*; Registergruppsrubrik: *Records of the Immigration and Naturalization Service, 1787 - 2004*; Registergruppsnummer: 85; Serienummer: *M1464*; Förteckningsnummer: *001*
- United States of America, Bureau of the Census. *Twelfth Census of the United States, 1900*. Washington, D.C.: National Archives and Records Administration, 1900. T623, 1854 rolls.
- År: 1920; Folkräkningsplats: *Kenosha Ward 3, Kenosha, Wisconsin*; Rulle: *T625_1991*; Sida: *20A*; Räkningsdistrikt:: *9*
- Persson, Johan, *Svensk-Amerikanska studier*, Augustana Book Concern, Rock Island Ill., 1912
- Rosenberg, C. M., *Geografiskt-statistiskt handlexikon 1882-1883 öfver Sverige*, A.V. Carlson Förlag, Stockholm, 1883, s. 399, <http://runeberg.org/rosenberg/1/0403.html> (2020-04-23)
- *Hessleholms Tidning*, 1897-01-12, mikrofilmarkivet, Lunds Universitetsbibliotek
- Farstorps Byalags kulturinformation anslagen vid respektive kvarn, fotograferad vid besök 2019-08-30
- <https://historia.se/htmldata13/index.html> (hämtad 2020-05-03)